

Bloeyendael bulletin

JULI 2019

Geen rode loper

De tankwal

Op bezoek in het Máximapark

'Ik hou van spannende mensen'

Opgescheept met *Azolla filiculoides*

Te hooi en te gras

Geen rode loper!

In het voorjaar heeft u zich tijdens uw wandeling door Bloeyendael wellicht afgevraagd voor wie we de rode lopers in het park hadden uitgerold. Die rode lopers hebben we inmiddels verwijderd, maar er zijn groene voor teruggekomen. Over deze explosie van *groot kroosvaren* kunt u meer lezen in dit bulletin. Een van onze, ik mag wel zeggen, zeer fanatieke vrijwilligsters, Grada, wordt door Jan Heijmans geïnterviewd. Verder treft u een verslag aan van een druk bezochte excursie in het park over grassen.

Het experiment om aan de open zondagen in mei en juni een thema te verbinden, bracht veel bezoekers naar het park, en zal volgend jaar worden herhaald.

Het bestuur heeft naast de reguliere vergaderingen ook gebrainstormd in de inspirerende omgeving van de Londo-tuin in Leersum. We hebben als het ware hardop 'gedroomd' (sommigen noemen dat filosoferen) over het park,

de toekomst, de bedreigingen, maar vooral ook de kansen en mogelijkheden die we voor ons zien.

Om het park ook in de toekomst vitaal, divers en gezond te houden is het van belang de huidige natuurwaarde te meten en te bepalen hoe we die kunnen verhogen, zodat men ook in de toekomst niet om Bloeyendael heen kan. We zullen experts op diverse gebieden raadplegen. Dit geldt zowel voor het groen als voor de waterwegen, want rode lopers in het park, daar houden we niet van.

In dit kader was ons gesprek met de Wijkwethouder Anke Klein waardevol. Naast haar bewondering voor het vele werk van onze vrijwilligers, steunt zij ons standpunt om in dialoog te blijven met de belanghebbenden van het Ambitieplan Rijnsweerd.

De herkomst van de zogenaamde tankwal aan de Waterlinieweg komt verderop aan bod. En tenslotte een uitgebreid verslag van onze vrijwilligersdag naar het Máximapark. Ik was zeker onder de indruk van wat ik allemaal zag, maar toen wij met z'n allen weer terug waren, met een drankje in de heemtuin, wist ik: dit plekje in Utrecht blijft uniek. Kortom, ik hoop u komende weken weer te zien in het park, bij het hooien, tijdens een wandeling of op één van de open dagen. Ik wens u een mooie zomer.

Mirjam Steinbuch, voorzitter

REDACTIE

Jan Heijmans, Paul Brassé, Tessa Brassé

FOTOGRAFIE

Paul Brassé, Jan Heijmans

VORMGEVING

KM Grafisch Werk, Utrecht

DRUK

ws Media Groep, Zaltbommel

LOGO

Illustratie Dick Bruna © copyright Mercis bv, 1991

De tankwal

Aan de westkant van het park vormt de tankwal de groene grens met de daarachter gelegen Waterlinieweg. Hoe komen we aan die wal, en wat heeft die met tanks van doen?

Begin 19de eeuw werd begonnen met de aanleg van forten rondom Utrecht, als onderdeel van de Nieuwe Waterlinie. De stelling van Utrecht bestond uit zestien forten. Deze forten moesten elkaar ondersteunen. Er werden wegen aangelegd tussen de forten om troepen en stukken te kunnen verplaatsen. Die wegen werden aan de kant waar de vijand werd verwacht zodanig opgehoogd dat verplaatsingen ongezien en beschermd (gedekt) konden plaatsvinden. In het militair jargon werden deze wegen 'gedekte gemeenschapswegen' genoemd. Een voorbeeld van een dergelijke weg is nog te bewandelen in Tull en 't Waal (stelling van Fort Honswijk). Aan de andere kant van de beschermwal ontstond door de afgraving een gracht, die als extra obstakel diende voor de vijand.

De weg die aangelegd werd tussen Fort de Bilt en Fort Vossegat (op het terrein van de Kromhoutkazerne) was zo'n gedekte gemeenschapsweg. Bij de aanleg van de Waterlinieweg is die weg onder het asfalt verdwenen. Een deel van de ernaast gelegen beschermingswal, die doorloopt tot aan de Berekuil, vormt

nu de westgrens van het park. De architect Pemmelaar heeft deze wal opgenomen in zijn ontwerp. De oorspronkelijke gracht langs zij de wal is omgevormd tot vijver.

In de jaren 90 werd bij de planning van de busbaan geopperd om de bomen op de wal te verwijderen. Dankzij verzet van de stichting is dat plan niet doorgegaan. Inmiddels is de cultuurhistorische waarde van de wal verzekerd, en kunnen we bogen op dit stukje hoger gelegen groen, dat het park enigszins afschermt van het verkeersgeluid, en dat – hoewel onverdiend – de naam tankwal draagt.

Paul Brassé

Op bezoek in het Máximapark

Op 22 juni, een prachtige zomer dag, togen we met 28 vrijwilligers van ons park naar onze collega's van het Máximapark in Vleuten/de Meern. Dit enorme stadspark ter grootte van de Utrechtse binnenstad, ligt als een groene long ingeklemd tussen de nieuwbouw van Leidse Rijn, Vleuten en de Meern. Het werd in 2013 door koningin Máxima geopend.

We werden ontvangen in de werkschuur van de *Vrienden van het Máximapark* door Peter Mocking. Deze vrijwilligersorganisatie beheert de natuur in een deel van het park, de Buitenhof, dat is aangelegd op de rijke tuindersgrond van het voormalig kassengebied.

Een park in ontwikkeling

Het park is ontworpen door twee bekende landschapsarchitecten: Adriaan Geuze en Piet Oudolf. In de zestien jaar dat het park bestaat zijn er enorm veel projecten en plannen gerealiseerd door honderden vrijwilligers en maatschappelijke organisaties, maar ook nu is er nog veel in ontwikkeling.

Veel te zien

Na een korte inleiding gingen we op stap in deze nieuwe en maakbare natuur. We bezochten de Vlinderhof met eigen ontworpen meubilair, prullenbak-

ken met eendensnavels en héle speciale betonblokken. We zagen de Vikingrijn, compleet met rietoevers en een pontje. Dit is een zijtak van de Oude Rijn die weer open gegraven is en waarin verschillende houten vikingschepen op de bodem liggen. We zagen een beukenbosje van drie jaar oud, dat deel uitmaakt van het stadsbos met 25000 bomen. Hier stond de wespenorchis al in knop. We zagen een gedeelte van de parkpergola, die begroeid is met hop. Hop, die gebruikt wordt om het eigen parkbiertje te brouwen, genaamd *Mockingbird*, naar onze gids! We zagen een van de uilenkasten, waarin de steenuiltjes dit voorjaar twaalf jongen kregen. We zagen heel toepasselijk een educatieve uilenroute, die viermaal per jaar aangepast wordt. Aan ringslangbroedhopen en ijsvogeloevers wordt gewerkt, maar de bermen stonden al prachtig in bloei. We zagen een amfitheater waar voorstellingen kunnen worden gegeven en we bewonderden diverse kunstwerken. En daar was ook de oude Jermiebrug uit Utrecht, verplaatst toen het Vaartsche Rijnstation werd aangelegd.

We hebben maar een klein stukje kunnen zien door de enorme uitgestrektheid, maar het was overweldigend en leidt tot maar één conclusie: DIT PARK IS BOOMING!

Na afloop lesten we onze dorst bij *Castellum Hoge Woerd* en sloten de middag af op het zonnige terras van ons eigen paviljoen. Shamida van *Smulders Kookt*

zorgde wederom voor een heerlijk lopend buffet.

Ada van den Heuvel

'Ik hou van spannende mensen'

Ze komt nog niet zo lang bij Bloeyendael over de vloer. Toch heeft ze met haar ongekende energie al veel indruk weten te maken. Zelf beleeft ze dit als 'Zen', ze wordt er niet moe van. Wie haar ziet werken, in het hooi, met het takken slepen, het bladharken zal niet onmiddellijk aan haar leeftijd denken. Toch is ze van '47. Grada de Vries werd op 25 november van dat jaar in het Betuwse Opheusden geboren. Haar vader, een rechtgeaarde calvinist, werkte daar als architect voor de wederopbouw.

Grada is een bezige bij en dat past in Bloeyendael. Ze kende het park van de wandelingen die ze er maakte en ze sprak ooit met zichzelf af, dat als ze wat meer tijd zou hebben, ze er als vrijwilliger de handen uit de mouwen zou gaan steken. 'Bloeyendael' is maar een klein onderdeel van haar werkzaamheden. Ze klust op bestelling. Ze is taalcoach. Ze fietst en ze wandelt. En ze geeft soms nog trainingen en workshops. Verder is ze oma, hoewel ze geen kinderen heeft. Een verhaal apart.

Na Opheusden volgde Wijhe als woonplaats. Ze bezocht de MULO in Zwolle en moest daarna een 'dienstbaar beroep' kiezen, want dat was nou eenmaal de

gewoonte in de kringen waarin ze opgroeiende. Ze ging de verpleging in. Haar drie zusters volgden een soortgelijke route. Deze opgelegde sturing beviel Grada in het geheel niet. En ook de sfeer in het streng christelijke ziekenhuis in Ermelo stond haar tegen. Ze vertrok en koos haar eigen weg. Ze ervoer dat als een bevrijding. Het was het begin van een leven vol veranderingen en niet alledaagse keuzes. Ze werkte eerst nog in een ander ziekenhuis en als hoofd van een verzorgingshuis. Maar na de val van een paard, waarbij ze ernstig rugletsel opliep en ze veroordeeld werd tot drie maanden ziekenhuis, sloeg ze een heel andere weg in.

Samen met haar echtgenoot werd ze gastgezin voor het JAC (Jeugd en Advies Centrum) in Apeldoorn. Ze werkte ook als vrijwilliger voor het JAC. Ze was actief bij de oprichting van een afkickcentrum voor drugsverslaafden, bij de ontwikkeling van het straathoekwerk, bij het opzetten van coffeeshops. Ze voerde actie tegen misstanden in de jeugdzorg, was actief bij de kraakbeweging. Soms werd ze opgepakt en vastgezet wegens 'burgerlijke ongehoorzaamheid'. 'Ik hou van spannende mensen, van mensen aan de rand van de samenleving'.

In Arnhem werkte ze (betaald) in een

abortuskliniek, begeleidde vrouwen en hun partners en gaf voorlichting op scholen en instellingen. Ze liep voorop bij *Baas in eigen Buik* en vanuit de kliniek was ze betrokken bij de opzet van abortusmogelijkheden in Duitsland.

Rond 1977 is ze gescheiden en ging ze op reis. Zuid-Amerika. Ze trok er eerst een jaar rond. Alleenreizend, want dan leer je de taal het beste. Grada spreekt vloeiend Spaans. Na dat jaar werd ze gevraagd door Ontwikkelingssamenwer-

king. Ze heeft zeven jaar in Bolivia gewoond en samen met een lokale collega een dertigtal organisaties op het gebied van de gezondheidszorg met elkaar laten samenwerken. Er ontstond een prachtig netwerk, dat zich bezig hield met Educatie, Preventie en Assistentie. Trots: "Het bestaat nog steeds".

Weer terug in Nederland is ze 'flex gaan werken'. Ondermeer in een vrouwengevangenis, met prostituees, onderzoeksprojecten voor suïcidepogers en mensen met eet- en dwangstoornissen. Ze haalde haar propedeuse psychologie en volg-

de tal van cursussen en opleidingen. Gewapend met al deze kennis kwam ze in de psychiatrie terecht. Ze werkte vele jaren bij Altrecht in Zeist, als therapeut. Met een collega begon ze een eigen praktijk voor 'reading en healing'. (Voor uitleg van deze begrippen zie haar website: www.watjewezenwil.nl). Grada praktiseert niet echt meer, maar je kunt nog wel bij haar terecht. Als ze tijd heeft.

Jan Heijmans

Opgescheept met *Azolla filiculoides*

De vaste bezoeker van Bloeyendael zal het niet zijn ontgaan dat er in een aantal sloten in Bloeyendael een zorgelijke ontwikkeling gaande is. In de sloten die in het westelijke gedeelte het dichtst bij de heemtuin liggen, is de Grote kroosvaren verschenen. Deze kroosvaren was vóór het baggeren (zomer 2018) ook aanwezig, zij het in zeer geringe mate. Door het baggeren zijn er veel voedingsstoffen in het water 'opgewoeld', wat heeft gezorgd voor een explosieve groei van deze – exotische – kroosvaren, zelfs zodanig dat bovengenoemde sloten bijna in hun geheel worden overdekt door dit kroos.

Van groen naar rood

De grote kroosvaren is een eenjarige, drijvende waterplant met een geschubd uiterlijk en een doorsnede tot 5 cm. De plant is donkergroen en verkleurt van groen naar rood onder invloed van stress, zoals lagere temperaturen in de herfst. De plant komt oorspronkelijk uit Noord- en Zuid-Amerika. De eerste waarneming van de plant dateert van 1900. Waarschijnlijk is de plant in de Nederlandse natuur terechtgekomen doordat iemand de waterplanten uit een aquarium in de dichtstbijzijnde sloot heeft geloosd.

De plant is inmiddels vrij algemeen in het westen van Nederland en het rivie-

engebied. De aanwezigheid van de grote kroosvaren in een sloot zorgt ervoor dat het wateroppervlakte geheel bedekt is, waardoor het leven onder het kroosdek nauwelijks tot geen zuurstof meer krijgt.

Dweilen met de kraan open

In de literatuur over deze plant wordt gesuggereerd dat het kroosvaren zich in 7-10 dagen kan verdubbelen. Dit geeft meteen de grootte van het probleem aan: het is af en toe letterlijk 'dweilen met de kraan open'.

Uitroeien van de grote kroosvaren lijkt tot op heden vrijwel onmogelijk. Bij het uit het water scheppen of wegpompen blijven er altijd wel exemplaren van de vrij zwevende, kleine plantjes over. Dit hebben wij in het park zelf ook ondervonden: gedurende een aantal werkdagen in het voorjaar van 2019 is er door een groep vrijwilligers zeer veel biomassa uit de sloot gehaald met behulp van zgn. 'oliedrijvers', maar helaas hebben wij na een aantal weken moeten constateren dat het kroosvaren zich weer welig heeft vermenigvuldigd.

Op zoek naar de oplossing

Bij waterschappen is het probleem inmiddels hoog op de agenda geplaatst; er worden methodes getest zoals het wegs slurpen met een speciaal ontworpen buis. Ook worden er proeven ge-

daan om stroming aan te brengen in de watergang, hetgeen de kroosvorming schijnt te verminderen.

Een mogelijke biologische bestrijder is het kroosvarensnuittorretje (*Steno-*

pelmus rufinusus) dat de grote kroosvaren eet. Deze uitheemse kever is al vanaf de twingtigste eeuw aanwezig in Noordwest-Europa.

Waarschijnlijk blijven wij dus nog wel even met de *Azolla filiculoides* opgescheept. Maar we gaan gewoon stug door met het 'plagen' van deze exoot en we hebben vertrouwen in de toekomst daarvan. Tenslotte zijn we inmiddels ook de reuzenberenklauw bijna de baas!

Ineke Blijleven, coördinator beheer Bloeyendael

Te hooi en te gras

Gras, niets lijkt zo gewoon als gras. Onze leefomgeving is een en al gras, bermen, beemden, weilanden en gazons, allemaal gras! In de steden groeit het tussen de stenen en stoeptegels (stadsgras). Het is zo gewoon dat we er meestal maar weinig aandacht aan besteden. Maar tijdens de excursie op 1 juni over gras en grassen praat Paul van Kan, ecooloog en landschapkundige, met gemak twee uur vol over dit bijzondere en vaak zo sierlijke gewas.

Na een inleiding in het paviljoen over grassen in het algemeen vertrekken de zestien belangstellenden naar buiten om het geleerde eens wat nader te beschouwen. Wereldwijd zijn er wel 8000 soorten gras, in ons park is de soortenrijkdom niet zo groot: zo'n 25 soorten.

Gras ontstond met de grazers, de wortels van de grassen werden juist sterker van het grazen en zo konden de aaneengesloten graslanden ontstaan. Grazers kunnen de grassen wel verteren, terwijl mensenmagen daar niet geschikt voor zijn. Wij profiteren indirect van de voedingsstoffen van

gras via de zuivel die de grazers produceren.

In de heemtuin treffen we al direct enkele soorten aan, onder te verdelen in aargrassen (bijv. kamgras en vossenstaart) en pluimgrassen (zoals de draviksoorten).

Het park en de heemtuin zijn in deze tijd van het jaar op hun allermooist. Grassen en kleurige bloemen bloeien volop, maar eigenlijk is er geen verschil: grassen zijn ook bloemen, evenals granen. Grassen hebben evolutionair gezien geen geuren en kleuren nodig, omdat grassen en granen door de wind bestoven worden en niet door de bijen. Daarom staan grassen en granen meestal op plaatsen waar de wind goed kan waaien.

Veel grassen staan in bloei en kleuren de velden zilverachtig (raaigras), andere roze (witkopgras).

Op de akker zijn er klaprozen en korenbloemen te zien tussen de rogge. Een prachtig nostalgisch plaatje!

Na terugkeer in het paviljoen bekijken we enkele soorten gras, waaronder de hoge cyperzegge die we bij de vijver aantreffen, met behulp van een loep. Daarmee sluiten we een leerrijke introductie over grassen af.

Evelien Luursema

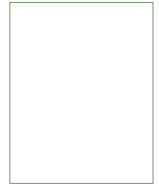
Collectorsitem

Het bestuur heeft een **unieke balpen** laten produceren, die in het welkomstpakket van donateurs wordt opgenomen. Bent u **vrijwilliger** of **donateur**, dan kunt u in het bezit komen van deze bijzondere pen tijdens werk- en open dagen.

ACTIVITEITEN ZOMER EN HERFST 2019

ACTIVITEIT	DATUM	TIJD
Open zondag	Zondag 11 augustus	13.00 – 17.00
Afhalen graanakker	Zaterdag 17 augustus	10.00 – 16.00
Open huis en heemtuin	Dinsdag 3 september	12.00 – 14.00
Open zondag	Zondag 8 september	13.00 – 17.00
Nazomerhooien	Zaterdag 21 september	10.00 – 16.00
Nazomerhooien	Zaterdag 28 september	10.00 – 16.00
Open huis en heemtuin	Dinsdag 1 oktober	12.00 – 14.00
Snoei-Klussendag	Zaterdag 19 oktober	10.00 – 16.00
Bladharken	Zaterdag 9 november	10.00 – 16.00
Bladharken	Zaterdag 23 november	10.00 – 16.00

Stichting Bloeyendael
Archimedeslaan 1
3584 BA Utrecht
www.bloeyendael.nl
NL74 INGB 0003 4466 50
Tel. 06 4500 5700